

Az emberi információ sötét oldala; titkolás, ferdítés, hazugság

Röpke gondolatok egy ÉS-beli cikk apropóján¹

Bár **Avar János** nem idézi **George Steinert** a rövid kis eszmefuttatásában a „*Tényen túliak*” című írásában, de épp azt a jelenséget járja körbe, amit a polihisztor esszéista így fogalmazott meg fél évszázaddal ezelőtt:

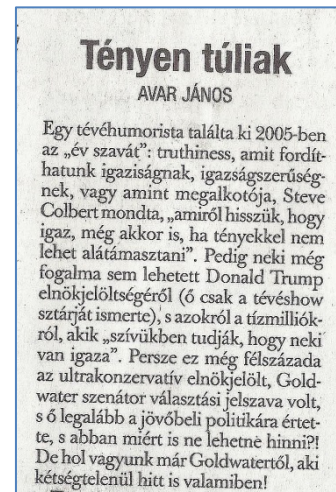
„Korunkban obszkurantizmus és örület fertőzte meg a politika nyelvét. Nincs olyan otromba hazugság, amely ne lelne buzgó kimondóra, nincs olyan aljas brutalitás, amelynek ne kelne védelmére a historicismus szófacsarása. Hacsak nem adhatjuk bizonyos mértékben vissza újságjaink, törvényeink, politikai aktusaink szavainak világos és szigorúan körülírt jelentését, életünk még közelebb kerül a káoszhoz. Akkor egy új sötét középkor jön reánk.”²

Írásaimban már többször idéztem a fenti mondatokat, de most sem hagyhattam ki aktualitása miatt. Ötven év alatt a helyzet nem javult, sőt rosszabb lett. **Avar János** cikke ürügyén azonban nem is erről akarok írni, hanem örök témámról; az információról.

Ha az információt fizikai létezőnek tekintem, és én annak gondolom, akkor mit mondhatok a hamisított információról; az állati mimikritól kezdve az emberi megtévesztésekig? Írtam már egy cikket a hazugságról³, amiben a megtévesztést – **Leszek Kolakowski** nyomán – két csoportba soroltam a megítélésük szerint; védekező és támadó hamisságokat különböztettem meg. Az előbbi általában megértően, az utóbbit elítélően kezeljük. Korunkban viszont egyre nehezebb megkülönböztetni nemcsak a csalás e két fajtáját, de egyúttal bajos szétválasztani az igazat a hamistól a ránk ömlő hatalmas mennyiségű információban. Ennek a problematikáját elég részletesen körbejártam a korábbi írásomban. Amiről eddig nem írtam, – pedig régóta izgat – az, hogy mi különbözteti meg *fizikailag* a valódi információt a valótlantól. A hazug állítás mindig tartalmaz ellentmondást, vagy önmagában, vagy a tárgyára vonatkozóan, ez a legjellemzőbb tulajdonsága, és ez különbözteti meg az igaz állításoktól. Ezek a sajátságok viszont nem jelentenek azonnal érzékelhető különbséget a hamis és a hamisítatlan információk – mint *fizikai létezők* – között, és ez bizony nagy veszély okozója. „Testi” létükről az mondható el, hogy mindegyiknek van hordozója, és egyformán jellemző rájuk a következő:

- feltartóztathatatlanul terjednek,
- nincs megmaradási törvény rájuk vonatkozóan (az igazság igazságot, a hamisság hamisságot szül megállíthatatlanul).

A „hamisság hamisságot szül” állítást érdekes szempontból támogatta meg egy új tudományos kutatás eredménye⁴, legalábbis emberi viszonylatban. Eszerint az emberi agy

Részlet a cikkből

¹ **Avar János**, *Tényen túliak*, Élet és Irodalom, Agora, 2016. november 18.

² **George Steiner**, *The retreat from the word / Egyre távolabb a szótól* (1961), esszékötetben angolul: *Language and Silence*, Atheneum 1970, magyarul *Egyre távolabb a szótól*, Európa Könyvkiadó, 1970

³ Lásd „*A hazugságról - A hazugság működése általában, és speciálisan a közéletben és a magánéletben*” szóló írásomat: <http://www.infinitemath.hu/archivum/filozofia/67-a-hazugsagrol>

„belefárad” a hazugságokba, azaz a mások megtévesztésével járó negatív érzelmek és lelkiismeret-furdalások idővel csökkennek. Ennek az lesz a következménye, hogy a kezdetben csak füllentető ember egyre többet, és egyre nagyobb valótlanságot állít. Így az eleinte kegyes, vagy „ártatlan” hazugságok idővel komoly becstelenséggé válnak. Ez abból a szempontból is érdekes, amiképp én az információt meghatározom; az információ, mint *másolási képesség*⁵ sajátos szerepet játszik a hamisításának folyamatában. Hazugság közben az információ e képességének ellent kell állni, illetve be kell avatkozni a másolási folyamatba, hogy az információ torzítása célirányosan és mindenképp bekövetkezzen. Amint az energia munkavégző képesség, és egy adott energiát a mások hasznára vagy kárára fordíthatjuk, hasonlóan az információ másolási képességébe beleavatkozva másoknak hasznot, vagy éppen kárt okozhatunk. Egy információ – beleértve annak hiányát is – akkor okoz kárt, ha nem tükrözi a valóságot, hiszen ilyenkor **a hamis információ birtokosa nem megfelelően reagál a környezetére, így kisebb-nagyobb károsodás éri.** Egy szó mint száz: **bármilyen információ elhallgatása, vagy torzítása veszélybe sodor másokat.** Egy ilyen cselekvés szándékos tett, így **tulajdonképpen támadás mások ellen,** még ha ez a támadás időnként védekezésből fakad is. Nem szabad hát egyszerű etikai vétségnek tekinteni a hazugságot. Nem véletlen, hogy a **Biblia** tízparancsolat-szinten tiltja az információ meghamisítását: *ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyyságot.* Ez a parancsolat nem egyenesen, közvetlenül tiltja a hazugságot, ezért sokan magyarálták már jól-rosszul e bonyolultabb megfogalmazást. Én is beleláltam már az embereknek azt a hozzáállását, ami az állati mimikri megítélésében is megnyilvánul: a támadó megtévesztést elítéljük, a védekezőt elnézzük. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy mind az állati mimikri, mind az emberi megtévesztések tétje a bibliai időkben legtöbbször élet-halál kérdése volt, és ilyen helyzetben valóban elfogadható a *védekező* hazugság, ahogy hasonló esetben ma is. Az írásom apropójául szolgáló cikk *ténytagadói* ellenben *támadó* hamisítók, kártevők a szó szoros értelmében, és így *ellenségei* az embereknek. Védheti valaki azzal őket, hogy alkotók ők, amint az írók és költők; és valamiféle – a képzeletükben létező – világot rajzolnak elénk. **József Attila** szavai viszont intőn szólnak:

*„Te jól tudod, a költő sose lódit:
az igazat mondd, ne csak a valódit,
a fényt, amelyetől világlik agyunk,
hisz egymás nélkül sötétben vagyunk.”*⁶

---

⁴ Lásd: <http://www.nature.com/neuro/journal/vaop/ncurrent/full/nn.4426.html>

⁵ **Tom Stonier** a sokat vitatott, és sokak által értéktelennek tartott könyvében az energia-fogalom mintájára adott definíciót az információra; rendezési képességnek tekintette. (**Tom Stonier**, *Információ és az univerzum belső szerkezete*) Megjegyzem, hogy sem az említett könyvben foglaltakkal, sem a kritikáival nem értek egyet teljesen, a könyvet viszont nagyra értékelem, mert sokkal jobban elgondolkodtatott és kutatásra inspirált az információval kapcsolatban, mint bármely más olvasmányom.

⁶ **József Attila**, *Thomas Mann üdvözlése*